

ושננתם

בשבילי האורות של תורות
הנגלה והנסתר המשולבים

פרשת יתרו כ' שבט תשפ"ב

אליהו רוזמרין. ירושלים עיה"ק תובב"א

האם אשה יכולה להוציא את בעלה בקריאת המגילה

להבנת הדברים יש לבאר את גדרו ושורשו של קריאת המגילה

חלק הנגלה

חקירה בגדרה של קריאת מגילת אסתר

[א] ומקודם שנבוא לדון בשאלה זו, נחפשה ונחקרה לדעת שורש ויסוד דין קריאת המגילה, ואחרי שנעמיק בשורשי הדברים ממילא יאיר לן שמעתתא, הדנה יש לחקור בגדר קריאת המגילה האם חיובה מדין 'פירסומי ניסא' או מדין 'מחיית עמלק', והיינו שמצד אחד יש לפרש קריאת המגילה מדין הכללי של 'פירסומי ניסא' דהיינו לפרסם הנס הפרטי שאירע בזמן אחשוורוש והמן שניצלו כל ישראל מגזירת כליה, ולפי צד זה הרי מצוות קריאת המגילה דומה לארבעה כוסות והדלקת נר חנוכה, אמנם מצד שני יש לבאר יסוד קריאת המגילה מדין 'מחיית עמלק' והיינו מצד זכירת מעשה עמלק, שנצטוונו בתורת משה לזכור רשעת עמלק ולמחות שמו, ועל ידי שאנו נזכרים במעשה המן שהוא מזרע עמלק ומזכירים רשעתו, על ידי זה ממילא אנו נזכרים בשורש כל הרשעה כולה שהוא עמלק ימח שמו.

קריאת המגילה מדין פירסומי ניסא ומדין מחיית עמלק

[ב] וכבר העירו לנו רבותינו האבני נזר (או"ח סימן תקיא) והמרחשת (חלק א או"ח סימן כב) ששני הצדדים נכונים ושאכן שני דינים נאמרו בקריאת המגילה, חובתה מצד פירסום הנס ומאידך מצד מחיית עמלק, ויש חילוקי דינים בין שני החיובים כאשר יבואר לפנינו בע"ה, ומתחילה הביאו רבותינו דברי חז"ל בכמה דוכתי דמוכח דמלבד החיוב דפירסום הנס איכא נמי חיוב מצד קריאת המגילה, וזהו שאמרו במסכת מגילה (דף יח.) 'קראה על פה לא יצא מנלן, אמר רבא אתיא זכירה זכירה, כתיב הכא 'והימים האלה נזכרים' וכתיב התם 'כתב זאת זכרון בספר' מה להלן בספר אף כאן בספר, וממאי דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיין בעלמא, לא סלקא דעתך דתניא 'זכור' יכול בלב כשהוא אומר 'לא תשכח' הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים 'זכור' בפה', ומבואר שקריאת המגילה צריכה להיות מתוך הכתב דומיא דזכירת מחיית עמלק שצריך להיות מתוך הכתב, ומוכח שקריאת המגילה יש בה משום מחיית עמלק, וכן

פרשת יתרו 'רואים את הקולות'

הבחנת הרב הנזיר בין ראייה לשמיעה

[א] יש בנותן טעם להאיר במה שנתבאר בתוך המאמר על תכלית ושלימות יופי החיבור של ה'תורה שבכתב' ששורשה בבחינת 'ראיה' וה'תורה שבעל פה' ששורשה בבחינת 'שמיעה', מדברי רבי דוד כהן המכונה הרב הנזיר, שכתב בספרו קול הנבואה (האור הדמינוני המתדמה סימן יב עמוד נב, ועוד) שכתב הבחנה נפלאה בין מתן תורה כפי שמתוארת בפרשת השבוע פרשת יתרו לבין המתואר בפרשת ואתחנן, שבעוד שבפרשת יתרו מודגש כל הזמן ענין ה'ראייה' כמו הפסוקים 'וכל העם ראים את הקולות, וירא העם, אתם ראייתם' לעומת הפסוקים בפרשת ואתחנן מודגש ענין ה'שמיעה' כמו 'קול דברים אתם שמיעים ותמונה אינכם ראים וזולתי קול' וראה בדברי הרב הנזיר שמבאר את הדברים בדרכו שחוש השמיעה חשובה יותר מחוש הראיה שיש בה הטעיה, ולפי דרכינו ביאורם של דברים, שמעמד הר סיני הוא בבחינת תורה שבכתב שבה העם רק 'רואים' את הדברים מרחוק, לעומת פרשת ואתחנן שנמצא בספר דברים שהוא הממוצע בין הכתב לעל פה כמו שהאריכו רבותינו שם העם 'שומעים' את הדברים ומתאחדים עמהם, ולפי דרכינו בסוף המאמר אכן תפקידנו לאחד בין התורות ולחבר בין חוש הראיה וחוש השמיעה, ואכן קיימים המון מחקרים שמראים שהראיה והשמיעה פועלים כאחד ומעבירים מידע מאחת לשניה בתדירות

(ראה למשל: מחקריו של פרופסר אבי קרני מהמרכז הבינתחומי לחקר המוח וההתנהגות באוניברסיטת חיפה 2006, ועוד, וצריך לבאר ענין זה באריכות לפי דברי האריז"ל באוצרות חיים בענין קישורי העין והאוזן).

חלק הנגלה

דעת רבותינו בעלי השולחן ערוך לחשוש לדעת ההלכות גדולות

ד] ונמצא למדנו שחילוק גדול יש בין חיוב האנשים בקריאת המגילה לבין חיוב הנשים, כי חיוב האנשים הוא חיוב של 'מחיית עמלק' שמצוותה מצות 'קריאה' מתוך הכתב דווקא, וכשהם יוצאים ידי חובה הוא כעין שומע כעונה שהרי חייבים בקריאה מתוך הכתב דווקא, לעומת חיוב הנשים שהוא חיוב של 'פירסומי ניסא' שמצוותה מצות 'שמיעה' אפילו בעל פה, ולכן אין הנשים יכולות להוציא את האנשים ידי חובתן שהרי אין חיובם שווה, ושיטת בעל ההלכות גדולות הובא לדינא על ידי רבותינו הגדולים בעלי השולחן ערוך (או"ח סימן תרפ"ט סעיף ב) 'ויש אומרים שהנשים אינם מוציאות את האנשים' ומוסיף בה הרמ"א דברים 'הגה ויש אומרים שאם האשה קוראה לעצמה מברכת לשמוע מגילה שאינה חייבת בקריאה' והרי שרבותינו חששו לדינא שהאשה אינה יכולה להוציא את האיש ידי חובתו, וכן שהאשה עצמה מברכת לשמוע כיון שאינה חייבת רק בשמיעה ולא בקריאה, ורבינו הגר"א (שם) הביא שכדברי ההלכות גדולות מפורש בזהר חדש (רות דף מז:): 'זאמר רבי אבא, נשים חייבות במקרא מגילה, אבל הם אינן קוראות לאחרים'.

נחלקו רבי אלעזר ורבי יהושע אי המגילה כדין תורה שבכתב

ה] ורבינו האור שמח (הלכות מגילה פרק א הלכה א) מוסיף בה עומק נוסף, על פי דברי חכמינו במסכת מגילה (דף ז). 'שלחה להם אסתר לחכמים כתבוננו לדורות, שלחו לה' הלא כתבתי לך שלישים' שלישים ולא רבעים' לפי שרק בשלשה מקומות מזכירים מעשה עמלק, בפרשת בשלח ובפרשת כי תצא ובספר שמואל במעשה דאגג, ולא רצו חכמים להוסיף על דברי תורה להזכיר מעשה עמלק בפעם רביעי, אמנם לבסוף 'מצאו לו מקרא כתוב בתורה' כתב זאת זכרון בספר' כתב זאת' מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, 'זכרון' מה שכתוב בנביאים, 'בספר' מה שכתוב במגילה' והרי שחכמים מצאו רמז בתורה לקריאת המגילה והסכימו עם אסתר לכתוב את המגילה, אולם מוסיפים רבותינו שבדבר זה נחלקו התנאים, 'כתנאי' כתב זאת' מה שכתוב כאן, 'זכרון' מה שכתוב במשנה תורה, 'בספר' מה שכתוב בנביאים, דברי רבי יהושע, רבי אלעזר המודיעי אומר, 'כתב זאת' מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, 'זכרון' מה שכתוב בנביאים, 'בספר' מה שכתוב במגילה לדורות' והרי שנחלקו רבי אלעזר ורבי יהושע בדבר זה האם חכמים הסכימו עם אסתר לכתוב את המגילה, ומבאר האור שמח שבוודאי כולי עלמא לא פליגי דמגילת אסתר נאמרה ברוח הקודש, אלא שנחלקו התנאים אי מגילת אסתר היא

כתב הרמב"ן בסוף פרשת כי תצא על פי הדברים הללו 'ויהיה סמך למקרא מגילה מן התורה', וכן הביאו מאמרם במסכת מגילה (שם) 'והלועז ששמע אשורית יצא והא לא ידע מאי קאמרי, מידי דהוה אנשים ועמי הארץ, מתקיף לה רבינא אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן, אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא', ומבואר שאף התיבות שאין אנו מבינים משמעותם מכל מקום אנו יוצאים ידי חובת קריאת המגילה דומיא דנשים ועמי הארץ שגם הם אינם מבינים את המגילה אלא שחייבים 'לשמוע' מטעם 'פירסומי ניסא', וכן אמרו חכמינו במסכת מגילה (דף ל). 'איתמר פורים שחל להיות בערב שבת, רב אמר מקדימין פרשת זכור, ושמואל אמר מאחרין, רב אמר מקדימין כי היכי דלא תיקדום עשייה לזכירה' ושוב מוכח יסוד זה שקריאת המגילה שורשה מדין זכירת ומחיית עמלק.

שיטת בעל הלכות גדולות שאשה אינה יכולה להוציא את האיש במגילה

ג] ומתחילה בארו האחרונים את דברי בעל ההלכות גדולות (הלכות מגילה סימן יט) שכתב לחדש, דאף שאמר רבי יהושע בן לוי (במגילה דף ד וערכין דף ג). שנשים חייבות בקריאת המגילה משום 'שאף הן היו באותו הנס', מכל מקום אשה אינה יכולה להוציא את האיש בקריאת המגילה מפני שהאשה אינה חייבת בקריאת המגילה אלא בשמיעה, וז"ל: 'נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה אלא שחייבין במשמע, למה, שהכל היו בספק להשמיד להרוג ולאבד והואיל והכל היו בספיקא הכל חייבין במשמע', ודברי בעל הלכות גדולות הובאו בתוספות (מגילה דף ד. ערכין דף ג.) והרא"ש (שם) ובכל הראשונים, אלא שבביאור דברי בעל ההלכות גדולות נתקשו רבים, וכי מפני מה גרע חלקם של הנשים במצוות קריאת המגילה, יותר מכל שאר המצוות שהם חייבות מטעם שאף הן היו באותו הנס, ולזה מבארים רבותינו האבני נזר והמרחשת לפי דרכם שאמנם הנשים חייבות בקריאת המגילה מטעם שאף הן היו באותו הנס, אולם חיוב זה הוא חיוב קריאה מצד 'פירסומי ניסא' כדי לפרסם הנס הגדול שאירע בימי מרדכי ואסתר, אולם עדיין יש חיוב נוסף שמתקיים בקריאת המגילה שהיא מצוות 'מחיית עמלק', והיינו לפי שעל ידי קריאת מעשה אחשוורוש והמן נזכרים ברשעת עמלק, וחיוב זה אינו שייך אלא באנשים ולא בנשים, ומעתה למדנו עומק דברי בעל ההלכות גדולות שאין הנשים יכולים להוציא את האנשים בקריאת המגילה, לפי שהם חייבים בקריאת המגילה מטעם 'פירסומי ניסא' ואילו האנשים יש להם חיוב נוסף של 'מחיית עמלק' ולכן אין האשה יכולה את האיש בקריאת המגילה.

1. הלכה זו שאשה לא יכולה להוציא את האיש ידי חובה, מסורה קדומה הוא, ובמשך הדורות נתנו רבותינו כמה וכמה פנים בטעם הדין, ושורש הענין נעזר בדברי התוספתא במסכת מגילה (פרק ב הלכה ד) שיש בה כמה נוסחאות, וחלק מהנוסחאות שהתקבלו במשך הדורות היו, שנשים אינם יכולים להוציא את האנשים בקריאת המגילה, וכך גרס בעל ההלכות גדולות.
ובטעם הדבר מצאנו באשכול (חלק ב הלכות חנוכה פורים) ובסמ"ג (חלק מצוות עשה דרבנן מצוה ד) שמבארים בטעם הדבר: לפי שקריאת המגילה כקריאת התורה, ואין הנשים יכולות להוציא בה את האנשים.
טעם נוסף כתבו האשכול (שם) והאורחות חיים (הלכות מגילה פורים אות ב): משום קול באשה ערוהו.
הפוסקים (בסימן תרפ"ט) הביאו את שני הטעמים, ראיה ב"ח ומו"א וכל האחרונים הנמסכים אחריהם.
וראה עוד להלן בכל זה.

חלק הנגלה

מגילה' וכולם תמהו על זה שהרי עצם המגילה הוה לימוד התורה, אמנם לפי דרכינו למדנו, שכיון שיש שני דינים בקריאת המגילה, ויש בה גם חיוב של קריאה מדין **'פירוסמי ניסא'** כגון לנשים, וכן בקריאת המגילה בלילה כמו שיבואר להלן, ואז אין מקיימים כלל מצוות לימוד התורה, ועל זה אמרו חכמינו מבטלין תלמוד תורה למקרא מגילה (ויש בזה עוד עומק במה שמאריך הגר"ז שבעצם המגילה היא ממוצע בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, ויש שניסחו את הדברים שבעצם מגילת אסתר הוא תורה שבעל פה אך שניתנה להיכתב ראה במשנת יעב"ץ או"ח סימן עח, ונתבארו הדברים בחלק הנסתר בהרחבה).

'תורה שבכתב' או 'תורה שבעל פה', והיינו שאסתר ביקשה מחכמים שיקבעו את המגילה בתוך כתבי הקודש כתורה שבכתב, ועל זה נחלקו התנאים אם חכמים הסכימו על ידה, ולדעת רבי אלעזר שחכמים הסכימו הרי המגילה כתורה שבכתב וחייבים לקרותה מתוך הכתב דווקא לפי שגדרה מדין **'מחיית עמלק'** שמתקיים דווקא על ידי קריאה מתוך ספר כשר, ולדעת רבי יהושע שחכמים לא הסכימו על ידה הרי המגילה כתורה שבעל פה ואין צריך לקרותה מתוך הכתב כלל אלא להזכיר מעשה המן ואחשוורוש מדין **'פירסומי ניסא'**, ומה שאמרו במשנה קראה על פה לא יצא אינה אלא מדרבנן, ואכן אמרו בסוף הסוגיא (שם) שלדעת רבי יהושע **'אין אסתר מטמא את הידיים'** לפי שאינה מכלל כתבי הקודש.

שלשה מאמרי רבי יהושע בן לוי עולים למקום אחד

[ז ולפי דרכינו למדנו, דעיקר חידושו של רבי יהושע בן לוי דנשים חייבות מטעם שאף הן היו באותו הנס, בזה בא רבי יהושע בן לוי לחדש שאכן חיוב הנשים אינו אלא מכח זכירת הנס מדין **'פירסומי ניסא'** ואינם חייבים באותו החיוב של הנשים, בדרך הזה יש לפרש ולקשר באופן נפלא את שלושת מאמרי רבי יהושע בן לוי במסכת מגילה (דף ד. א. **'נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס'** ב. **'פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום'** ג. **'חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר 'אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי'**. ויש להקדים מה שהאריכו האחרונים ליסד בכמה דרכים אבל שורש הדברים עולה למקום אחד, דמבואר בדברי הראשונים (בדף ד. ובדף כ. ועוד) דעיקר חיוב קריאת המגילה היא דווקא ביום, והאחרונים (טורי אבן מגילה דף ד. נודע ביהודה קמא או"ח סימן מא ועוד רבים) הוסיפו דברים בכך שהוכיחו שרק קריאת המגילה ביום היא מדברי קבלה, אבל קריאת המגילה בלילה אינה אלא מדרבנן, ויש שהוכיחו עוד (ראה בנין שלמה סימן נח) שבזמן המשנה לא קראו את המגילה בלילה כלל אלא ביום, ורק רבי יהושע

נפקא מינה אם מקיימים בה מצות תלמוד תורה

[ו] ומוסיף בה רבינו הגר"ז (ראה בהרחבה מגילת חיים פורים סימן יט) בהבנת הדברים, שבמחלוקת התנאים הללו של רבי אליעזר ורבי יהושע אי אסתר ניתנה להיכתב ומטמא את הידיים או לא, יש נפקא מינה אם בקריאת המגילה מקיימים מצוות תלמוד תורה, שלדעת רבי אליעזר שאסתר ניתנה להיכתב ומטמא את הידיים יש בה דין **'תורה שבכתב'** וחייבים לקרותה בספר כשר מדין תלמוד תורה דומיא דקריאת התורה לפי שדין **'מחיית עמלק'** מתקיים דייקא על ידי תורה שבכתב מתוך ספר כשר, אבל לדעת רבי יהושע שאסתר לא ניתנה להיכתב ואינה מטמא את הידיים יש לה דין **'תורה שבעל פה'** ואין צריך לקרותה מתוך הכתב ומספר כשר, לפי שאין קריאתה אלא מדין **'פירוסומי ניסא'** ואין מקיימין בה מצוות תלמוד תורה כלל, וכמו כן יש נפקא מינה במה שהאריכו האחרונים לדון האם אשה כשירה לכתוב מגילת אסתר, שגם זה תלוי בשורש שאלה זו אם דין מגילת אסתר ככתבי הקודש שצריך להיכתב על ידי האיש דווקא וראה בתשובות האבני נזר (או"ח סימנים תקטז תקיז) ועוד רבים, ומעתה מבואר הייטב מאמר חכמינו במסכת מגילה (דף ג:) **'מבטלין תלמוד תורה למקרא**

חלק הנגלה

ממצות מחיית עמלק, וכן אם מצוה זו נוהגת רק בלילה, האריכו האחרונים בחבילות של ראיות ומשא ומתן בצדדים לכאן ולכאן אלו בונים ואלו סותרים, אלא שמגוף המשא ומתן והאריכות בדברי רבותינו כבר נוכל ללמוד שאין מעמד האשה שווה למעמד האשה בנוגע למלחמת עמלק וכל המסתעף ממצוה זו, מוסיפים להאיר בה רבותינו בעל המרחשת (שם) והקהילות יעקב (מגילה סימן ג) באורם, על פי דברי חכמינו במסכת מגילה (דף יד.) 'רב נחמן אמר קרייתא זו הלילא' והיינו שקריאת המגילה של פורים היא בעצם קריאת ההלל של פורים, ומבאר המרחשת שבעומק הדברים הכוונה שהרי יש בקריאת המגילה דין 'פירסומי ניסא' שמתקיים בעצם קריאת המגילה וחיוב זה גם הנשים חייבות בה.

בן לוי חידש כן לחייב בקריאת המגילה בלילה, ועומק הדברים לפי דרכינו הוא שהרי רבי יהושע בן לוי סובר כדעת רבי יהושע שמגילת אסתר דין תורה שבעל פה יש לה וכל חיוב הקריאה הוא מטעם 'פירסומי ניסא' ולכן דווקא היא יכול לחדש דגם נשים חייבות שהרי אינם חייבים אלא מטעם פירסומי ניסא, ולכן הוסיף רבי יהושע בן לוי וחידש שיש חיוב קריאה אף בלילה, וחיוב קריאה זו אינה אלא מטעם פירסומי ניסא, וכמו שהביא על זה הפסוק של 'אלהי אקרא יום ולא תענה' ופירש רש"י דשבח הוא כשמפרסמים הנס, אמנם חיוב קריאת המגילה דיום נלמד מדכתיב 'הימים האלה נזכרים ונעשים' שמזה הפסוק נלמד שיש דין זכירה דווקא בכתב מדין 'מחיית עמלק' וחיובו מדברי קבלה כדין תורה שבכתב, והמאמר השלישי של רבי יהושע בן לוי שואלים ודורשים בענינו של יום נובע מחיוב פירסום הנס כמו שכתבו הראשונים.

חיוב קריאה בעשרה נובע דווקא מדין פירסומי ניסא

ט] ורבינו הרוג'צ'ובר בצפנת פענח (הלכות מגילה פרק א הלכה ג) מוסיף דברים בכל זה, דמצינו גם להיפך שקריאת המגילה מדין 'פירסומי ניסא' חמור טפי יותר מדין קריאת המגילה מדין 'מחיית עמלק', ולדעת בעל צפנת פענח דין עשרה שנאמר בקריאת המגילה נובע מצד חיוב פירסומי ניסא שלה, אבל מצד עצם קריאת המגילה מהני אפילו ביחיד, ולכן דעתו דאפילו למה דקיימא לן דזמנו קורים אותו ביחיד, מכל מקום מצד פירסומי ניסא יש חיוב לקרותו בעשרה, והאחרונים דנים בדבריו לצדדים דשמא אף מצד קריאת התורה ג"כ יש מצוה לקרותו דווקא בעשרה דומיא דכל קריאת התורה שצריך עשרה דווקא, והוסיפו האחרונים לדון בכמה חידושי דינים שמתחדשים ומסתעפים על פי דבריו הללו²

מלחמת עמלק דווקא ביום

ח] ורבינו בעל המרחשת (חלק א סימן כב) מוסיף בה דברים נפלאים בנותן טעם, שרבי יהושע בן לוי שחידש דין קריאת המגילה בלילה מדין 'פירסומי ניסא' ולא מדין 'מחיית עמלק' ולכן נשים חייבות מגדר תורה שבעל פה, ויש להטעים הדבר ביותר שהרי מלחמת עמלק אינה נוהגת אלא ביום (עפ"י סנהדרין דף לה. ורש"י במגילה דף ג.), ועל כן יש לומר דכל דינו של בעל ההלכות גדולות שיש חילוק בין חיוב אנשים לחיוב הנשים אינה שייך אלא ביום, שאז ישנם שני גדרים חיוב של פירסומי ניסא ומחיית עמלק, אבל בלילה שאז באנו לחידושו של רבי יהושע בן לוי ואין כאן טעם לחייב אלא מדין פירסומי ניסא אכן אשה יכולה להוציא את האיש לפי שחיובו שווה, אלא שבדבר זה האם נשים פטורות

תמצית הדברים: שני דינים יש בקריאת המגילה:

- א. מדין מצות 'מחיית עמלק', שנצטוונו לזכור רשעתו ולמחות את השמו בכל דור.
- ב. מדין 'פירסומי ניסא', לפרסם את הנס הגדול שאירע לן בימי אחשוורוש והמן.

א. קריאת המגילה מדין מחיית עמלק, מחייב קריאה מתוך מגילה כשירה מן הכתב, לפי שיש לה דין כתבי הקודש ומטמא את הידיים, לפי שיש לה דין תורה שבכתב, ואין הנשים חייבות בה, לפי שאינם חייבות במלחמת עמלק, ואינם חייבים בלימוד התורה.

ב. קריאת המגילה מדין פירסומי ניסא, אין צריך להעשות דווקא מן הכתב, לפי שאין לה דין כתבי הקודש ואינה מטמא את הידיים, וגדרה חיוב שמיעה ולא חיוב קריאה, והנשים חייבות בה לפי שהיו באותה הנס. וזאת תורה העולה: שיש מרבתינו שסוברים שהאשה אינה יכולה להוציא את האיש בקריאת המגילה לפי שחיובה שונה מחיובו, ועל כן אין האשה יכולה להוציא את בעלה, אלא שבמקום שאין איש ורק האשה יכולה להוציא, בוודאי שעדיף שהאשה תוציא את בעלה ויצא לפחות מדין פירסומי ניסא.

חלק הנסתר

שבעל פה הם יסודות הבריאה כולה והם שני אורות שונים זה מזה, כי בעוד ש'**תורה שבכתב**' הוא האור העליון שיורד מן השמים ואין התחתונים יכולים לשנות בה דבר אלא מושפעים מאורה, נהפוך הוא ב'**תורה שבעל פה**' שאורה הנפלא מתגלה דווקא על ידי העולם התחתון ואורה מושפע דווקא מעמל התחתונים, ועומק הדברים נבאר על פי דברי הגר"א בספריו (ישעיה פרק ו פסוק י, משלי פרק טז פסוק ל, אסתר פרק ב פסוק ה) ש'**תורה שבכתב**' כנגד חוש ה'**ראיה**' ו'**תורה שבעל פה**' כנגד חוש ה'**שמיעה**', והבנת הדברים היא שתורה שבכתב כולה שכל העליון ואין בה הבנה והשגה לקרוצי החומר, ולכן תורה שבכתב הוא כנגד חוש ה'**ראיה**' שהאדם רואה את הדברים במרחק ואינו נהפך חלק מעצמיותו, ולכן תורה שבכתב נכתבת על הקלף באותיות ויש בה קדושה נפלאה לפי שאורה עליון ורב מאתנו ואין אנו משיגים אורה אלא על ידי ראית הקלף והאותיות בלבד, אמנם לעומתה '**תורה שבעל פה**' כולה שכר התחתונים ועמלם, ואדרבה עיקר אורה בוקע על ידי חוש ה'**שמיעה**' שהאדם שומע ומפנים את הדברים בליבו ונבלעים בדמו ומתאחדים עם עצם מציאותו.

תורה שבכתב דעת עליון, תורה שבעל פה דעת תחתון

[ד] ומעתה תשכיל אחי שגם מלחמת משה ועמלק מתחלק לשני מערכות מלחמה, מלחמת '**תורה שבכתב**' ומלחמת '**תורה שבעל פה**' שהם מתחלקים לבחינות משה ויהושע תלמידו, והבנת הדברים לפי מה שידוע לנו ממורן ה'**אריז"ל**' ששני חלקים יש ב'דעת' והם '**דעת עליון**' ו'**דעת תחתון**', כי מלבד מה שתפקידו של הדעת לתווך בין החכמה והבינה וליישב הדברים שזה נעשה על ידי דעת העליון, בנוסף לכך הרי הדעת גם מפשט ומוריד את השכל ליישב על לבו של אדם שיכנסו ה'**מוחי**' לתוך ה'**מידות**' וזהו שנקרא '**דעת תחתון**', כמו שרואים בחוש שעמוד השדרה שמקושרת לכל מערכות הגוף מקבלת את השפעתה ממח הדעת, ומעתה נבין שהתורה שבכתב שהוא החכמה הגבוהה מהשגת האדם מקומה ב'**דעת עליון**' לעומתה תורה שבעל פה שהוא החכמה שמתלבשת ומתיישבת ומתאחדת עם האדם מקומה ב'**דעת תחתון**', ועל כן מלחמת עמלק עם ישראל מתחלקת לשניים. א. מלחמת משה בחינת תורה שבכתב ודעת עליון. ב. מלחמת יהושע בחינת תורה שבעל פה ודעת תחתון.

משה דעת דקדושה עמלק דעת דקליפה

[א] ומעתה נלכה ונבואה בשערי פנימיות הדברים ונראה איך הדברים מפליאים יחדיו תואמים ואחת דיבר אלוקים שתיים זו שמענו, ומקודם נבאר את עומק קליפת '**עמלק**' עד שנשבע הקב"ה שאין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק, ומבאר לנו רבינו ה'**אריז"ל**' כי עמלק עומד כנגד ספירת ה'**דעת**' של הקדושה ומייצג את ה'**דעת**' דקליפה, עוד מגלה לנו רבינו ה'**אריז"ל**' כי '**משה**' רבנו עומד כנגד ספירת ה'**דעת**' של הקדושה, כי עיקר השפעת התורה הקדושה על האדם תלויה בהפשטת הדברים והבנתם בלב האדם, וזו היא ספירת ה'**דעת**' שמפשטת את החכמה והבינה אל תוך המידות של האדם, כי תפקידה של ה'**דעת**' שעומדת בין החכמה והבינה, לתווך ביניהם וליישב הדברים כדי שיתקבלו ויתיישבו אל ליבו של האדם, ובכך יכנסו לתוך ה'**מידות**' וההרגלים של האדם בחייו, ולכן יש תמיד מלחמה בין '**משה**' ל'**עמלק**', כי בנקודת הדעת נטוש מחלוקת גדולה בין הטוב והרע, וכוחו של עמלק שנלחם עם ישראל ברפידים בנקודת הדעת, ושם הוא מונע מן האדם לפשט וליישב את התורה והמצות שיכנסו בליבו, ובמקומם מתיישבים אל ליבו עיני העולם וכל שאר ההבלים.

משה תורה שבכתב, מרדכי תורה שבעל פה

[ב] והנה בכל פעם בהגיע תור התגלות אור התורה בעולם כנגד זה מתעורר כוחו של '**עמלק**' לעומת אור התורה, ולכן בזמן '**משה**' רבנו כאשר הגיע עת דודים לגלות תורה שבכתב בא '**עמלק**' להילחם עם ישראל ברפידים, וכן בזמנו של '**מרדכי**' כאשר הגיע עת דודים לגלות אור תורה שבעל פה, עמד עליהם המן הרשע מזרע עמלק, כי הדעת דקדושה ודעת דקליפה הם במלחמה תמידית ורק כאשר ירים משה את ידו התורה וגבר ישראל, ומגלה לנו רבנו ה'**אריז"ל**' נפלאות כי התגלות אור התורה שבכתב ושבבעל פה היו דווקא על ידי '**משה**' ו'**מרדכי**' שהם ינקו מאור העליון ביותר שנקרא '**יסוד אבא**' שבכוחו להתגבר על כוחו של עמלק, לפי שעל ידי האור הזה מתבטל כוחו של עמלק.

תורה שבכתב ראייה, תורה שבעל פה שמיעה

[ג] ועתה אחי בא וראה, ששני האורות של '**תורה שבכתב**' ו'**תורה**

חלק הנסתר

זכרון בספר תורה שבכתב, באזני יהושע תורה שבעל פה

[ה] ונפלאים הדברים מעתה שאחרי מלחמת עמלק אמר הקדוש ברוך הוא למשה (שמות פרק יז פסוק יד) **'כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, כי מחה אמת את זכר עמלק מתחת השמים'** והיינו שמשנה רבנו ילמד את בני ישראל פרטי מלחמת עמלק לכל הדורות שנוהג בשני מערכות, א. **'כתוב זאת'** על ידי תורה שבכתב שהיא **'זכרון בספר'** שעיקרו בכח ה'ראיה' והכתב האלוקי, והוא בכוחו של משה. ב. **'ושים באזני יהושע'** על ידי תורה שבעל פה שעיקרה בכח ה'**שמיעה'** ששומע התלמיד מן הרב והדברים מתיישבים על לבבו ונבלעים בדמו והוא בכוחו של יהושע (ראה חידושי הגר"ז סוף פרשת בשלח, ויש בזה עומק נוסף ששורש בני לאה בתורה שבכתב ובני רחל בתורה שבעל פה כמבואר בעץ חיים של"ב).

רבי יהושע בן לוי משורש יהושע בן נון

[ז] ומעתה מאירים לנו שיטת בעל ההלכות גדולות שהנשים אינם יכולות להוציא את האנשים בקריאת המגילה, לפי שהשנים שהם משורש **'תורה שבעל פה'** אינם חייבות אלא **'שמיעה'** מדין **'פירסומי ניסא'** שאין בה דין תלמוד תורה כלל, וראה פלא שכל שלושת המימרות בגדרי חיוב הנשים במגילה מדין **'פירסומי ניסא'** נאמרו (בדף ד.) דייקא על ידי רבי יהושע בן לוי משורש יהושע בן נון תלמיד משה, לפי שלרבי יהושע בן לוי עיקר המצוה הוא בפרסום הנס וכמבואר בירושלמי מגילה (פרק א הלכה) שרבי יהושע בן לוי היה עסוק להוציא את הנשים, ומעתה מובן מה שלמדו חכמינו (בדף יח.) דין קריאה מן הכתב מפסוק **'כתב זאת זכרון'** שאכן בפסוק זה נכתב מלחמת עמלק על ידי תורה שבכתב.

(ועתה תתבונן ותבין הטעות של יואב בין קריאת זכר לזכר כמבואר במסכת ב"ב (בדף כא:) ורבים נתקשו בה שהרי תינוקת של בית רבן יודעים דבר זה, אמנם עומק הדברים, שמצד ה'כתב' נכתב רק זכרים, והנקיבות מתרבים רק על ידי המסורה ועל ידי ה'בעל פה', וזה היה הויכוח העצום של שמואל ושאלו על הכתב או הבעל פה, ומזה תבין למה המלחמה שייכת רק באנשים ואל בנשים והדברים נרחבים)

מחלוקת התנאים באופן המלחמה נגד עמלק

[ו] ואם כנים אנחנו נגלו לפנינו תעלומות שערי חכמה להבין תוכן כל המאמר שבארנו בחלק הנגלה, ושם נתבאר ששני חלקים יש במצות קריאת המגילה. א. דין **'פירסומי ניסא'**. ב. דין **'דין מחיית עמלק'**. ונתבאר באורך שמצות **'פירסומי ניסא'** עיקרו חיוב שמיעה ומן התורה מהני אפילו בעל פה, ונתבאר שבעצם אין למגילת קדושת כתובים ואינה אלא תורה שבעל פה ואינה מטמא את הידיים, ונתבאר שבחיוב **'פירסומי ניסא'** אף הנשים חייבות לפי שאף הן היו באותו הנס וצריכים לפרסמו, ומאידך נתבאר שמצות **'מחיית עמלק'** חיובה דווקא מן הכתב במגילה שיש לה דין תורה שבכתב ומטמא את הידיים, ויש לקריאה זו דין תלמוד תורה ובחיוב זה אין הנשים חייבות, ובוא אחי והבט נפלאות השם שבדבר זה נחלקו רבי אלעזר ורבי יהושע, וכבר בארנו בדוכתי טובי **רבי יהושע** היה בחינתו של יהושע בן נון תלמיד משה רבנו (ראה ליקוטי מוהר"ן תורה ז), ועל כן סובר רבי יהושע **'שכתב זאת'** אינה מרבה את המגילה לפי שאין לה אלא דין תורה שבעל פה, לפי שורשו ושיטתו שעיקר מלחמה בעמלק על ידי תורה שבעל פה **'ושים באזני יהושע'**, ולכן סובר שעיקר חיוב קריאת המגילה חיוב **'שמיעה'** כמו שכתב בעל ההלכות גדולות, שעיקר תורה שבעל פה בבחינת שמיעה והבנה, ולכן אינה מטמא את הידיים ואין צריך לקרותה דווקא מן הכתב הואיל וכל חיובה מדין תורה שבעל פה ובחיוב זה אף הנשים שהם בבחינת תורה שבעל פה גם הם חייבות בה, לעומתו רבי אלעזר סובר שעיקר המלחמה בתורה שבכתב, ולכן יש למגילה דין תורה שבכתב ואין הנשים חייבות בה כמו שנתבאר בפנים המאמר.

שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות

[ח] אמנם אף שראינו נפלאות תורותינו הקדושה שיש שני דרכים למלחמת עמלק, מלחמת **'תורה שבכתב'** ומלחמת **'תורה שבעל פה'**, ובארנו שהם שני דרכי הרב והתלמיד **'משה ויהושע'**, אמנם יש לנו לבאר ביותר עומק דברי חכמינו וחידותם בפרק קמא דמגילה (דף ז.), וכה אמרו חכמינו **'שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות'** פירוש שרצתה אסתר שהמגילה תהיה גם בכלל כתיב הקודש, **'שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים'** פירוש שמחיית עמלק נכתבה רק בשלשה מקומות בתנ"ך וסברו חכמים שדווקא **'שלישים ולא רבעים'** פירוש שלא יוסיפו רביעי דהיינו מגילת אסתר, אמנם לבסוף הסכימו חכמים לדברי אסתר **'עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה כתב זאת זכרון בספר, כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגילה'** פירוש שהחכמינו דרשו מתיבת **'בספר'** שיש להוסיף גם מקום רביעי והיא מגילת אסתר, וכבר ראינו לעיל שנחלקו רבי אלעזר ורבי יהושע האם חכמים קבלו את דבריה או לא, אלא שבעומק יותר בעצם אין כאן מחלוקת ואלו ואלו דברי אלוקים חיים כאשר נבאר.

עיקר יופי תורתנו בחיבור בין תורה שבכתב לבעל פה

[ט] כי דע לך אהובי שאף שיש לנו שני תורות שבכתב

שהוא בהרבה ספרים ראה מגילת האורים פורים סימן כט, משנת יעב"ץ או"ח סימן כט), וכבר נתבררו דבריהם במאמרנו בטוב טעם שאסתר היתה מיצוע בין תורת הכתב והבעל פה, ומעתה ראה זה חדש כוונת חכמינו במסכת מגילה (בדף ז). שאסתר ביקשה מחכמים 'כתבוני לדורות' והיינו שרצתה שמגילת אסתר שהיא בעצם תורה שבעל פה תהיה נכללת בתורה שבכתב, וזהו מכוחה כח ה'מלכות' לקשר בין תורת הכתב והבעל פה, 'שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים שלישים ולא רבעים' דהיינו כי ה'מלכות' נקראת 'רביעי' כנודע (ראה זוהר חלק ג דף רי: ועוד) ולא הסכימו חכמים בתחילה שכן המלכות של אסתר תקבע להיות חלק מתורה שבעל פה, אמנם לבסוף מצאו רמז מתיבת 'בספר' שקיבלו את דעתה ואכן המגילה יש בה את הכח המיצוע בין תורה שבכתב ושבעל פה, ונקודת החיבור בין הדורות שבכתב לדורות שבעל פה נמצא באסתר המלכה, ועל כן נקראת 'מגילה' לפי שמגלה היא את הנסתר שיש בתורה שבעל פה ומאירה בה את האור של תורה שבכתב, ולפי דרכינו העלנו הבנה מחודשת במאמר חכמינו (שבת דף פח.) 'הדר קבלוה בימי אחשוורוש' לפי שאז התנוצץ עומק החיבור של הכתב והעל פה וקבלו את כל התורה מחדש, ומעתה הראנו לדעת שדברי רבי אלעזר ורבי יהושע דברי אלוקים חיים, ושאכן יש במגילת אסתר את נקודת החיבור בין התורות, ויש בה פנים לטמא את הידיים ושלא לטמאות וכן הלאה בדרך שנתבאר (כל מה שכתבנו בקטע האחרון יש בזה הבנה עמוקה יותר בתורת האריז"ל, רק שרצינו לכתוב הדברים בשפה השווה לכולם, אבל בעצם יסוד אבא שהיא זו שמגלה את האור העצום עד המלכות בה גנוז החיבור בין זעיר אנפין לנוקבא שהוא חיבור תורה שבכתב ושבעל פה כמבואר בתיקוני זוהר שם, ולכן מצאו חכמינו רמז דווקא מתיבת 'בספר' שהוא ביסוד דזעיר אנפין כמבואר כל זה בפרי עץ חיים לפורים דרוש ה, ונמצא שכל האור הגדול שיש בפורים נובע מנקודת החיבור של יסוד אבא שבעצם גנוז ב'מגלה' שהיא מגלה את נקודות החיבור, והמשכיל יבין הדברים).

ושבעל פה והם שני אורות שונים לגמרי כאשר נתבאר, אמנם באמת התכלית הנרצה של שלימות הבריאה ושלימות תורתנו הקדושה הוא על ידי חיבור תורה שבכתב ושבעל פה, כי על ידי שהאדם מתקדש בקדושת תורה שבכתב יחד עם עמל ויגיעת תורה שבעל פה, ממילא מתאחדים אצלו שמים וארץ, עליונים ותחתונים, המח והלב, דעת עליון ודעת תחתון, והתלמיד יהושע נכלל באור הרב משה רבנו, ועתה נשכיל לדעת מה שנתבאר בתחילת המאמר, כי בכל זמן שמתעורר אור התורה להתגלות בעולם הרי מתעורר כוחו של שעמלק לנגד, ולכן קודם התגלות אור 'תורה שבכתב' על ידי 'משה' בא עמלק להילחם עם ישראל ברפידים, וכן קודם התגלות אור תורה 'שבעל פה' על ידי 'מרדכי' בימי בית שני, ביקש המן להשמיד ולהרוג את כל היהודים, אמנם כפי שמבאר לן רבינו הרמח"ל (עפ"י מאמר התיקוני זוהר בפתח אליהו דף יט) שהתפשטות התורה בעולמות התחתונים נובעים מהתפשטות ספירת ה'המלכות', ועל כן מצאנו במשך הדורות שהתפשטות תורה שבעל פה נעשתה דווקא על ידי הנשים כמו יעל אשת הקיני, וכן נס פורים נעשתה על 'אסתר המלכה' לפי שבכח ה'המלכות' התפשט אור תורה שבעל פה, ועל כן אף שאור תורה שבעל פה מתפשט על ידי מרדכי, מכל מקום אסתר המלכה בכוח התפשטות מלכותה היה בכוחה לחבר בין תורה שבכתב ותורה שבעל פה להיותם אחדים בידה, וזהו עוצם הנס הגדול של פורים.

מגילת אסתר מיצוע בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה

[ואור חדש על ציון תאיר כאשר לפי דרכינו יאירו דברי רבותינו שגילו לנו שמגילת אסתר הוא בחינת מיצוע בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה (ראה שפת אמת לפורים עמוד לח. מו: נו. נח: סג:; רסיסי לילה עמוד 159 הגרי"ז

תמצית הדברים: שני תורות יש לעם ישראל: א. תורה שבכתב. ב. תורה שבעל פה.

- א. תורה שבכתב למעלה מהשגת האדם, והיא בבחינת ראייה והבטה למרחק, והוא נמצא בדעת העליון ששם אורו של משה רבנו.
- ב. תורה שבעל פה נבלע ומתאחד עם האדם, והיא בבחינת שמיעה שהאדם שומע ומבין הדברים, והיא נמצאת בדעת תחתון ששם אורו של יהושע בן נון.
- עמלק עומד ומתנגד כנגד שני חלקי הדעת שיש בקדושה העליון והתחתון, ומלחמת השם בעמלק על ידי שני התורות בכתב ובעל פה להאיר באור התורה את שני חלקי הדעת.
- עיקר היופי ותכלית הבריאה לחבר בין שני חלקי הדעת, בין תורה שבכתב לבעל פה, וזו היא כוחה המיוחד של מגילת אסתר שבה נקודת החיבור בין התורות, באור שהאיר בין בית מקדש ראשון לשני.

טעם חדש בסמיכות ביאת יתרו למלחמת עמלק חיבור תורה שבכתב ותורה שבעל פה

משה נשא בת יתרו כדי לחבר תורה שבכתב ושבעל פה

ג] ומעתה תראה נפלאות שמשה רבנו שהוא משורש הבל מיסוד תורה שבכתב היה צריך להשתלם גם בקבלת תורה שבעל פה, ועל כן נשא את ציפורה שכוחה מיתרו שהשי לים למשה את החיבור של תורה שבכתב ושבעל פה, ועל כן כאשר משה רבנו נצח את עמלק בלחמתו על ידי תורה שבכתב, על כן נמשך מזה שבה יתרו להשלים למשה רבנו חלק התורה שבעל פה שבה ניצח יתרו את עמלק, ולמדנו לפי דרכינו הבנה חדשה בסמיכות מלחמת עמלק לביאת יתרו שאכן עניינם אחד.

פרשת יתרו כעין ממוצע בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה

ד] ומעתה יאירו לנו דברי רבי צדוק הכהן זצ"ל בפרשת השבוע (פרי צדיק יתרו אות א) שכתב וזה לשונו 'ואיתא מהאר"י הקדוש דרבי עקיבא היה שורש תורה שבעל פה, ולכן בגמרא נסדר ענין מתן תורה בפרק רבי עקיבא מטעם דר' עקי- בא שורש תורה שבעל פה שהיה בן גרים ותורה שבכתב ותורה שבעל פה הם באמת אחד, ומטעם זה נכתב גם כן מתן תורה בפרשת יתרו ופרשת הגר שהוא מענין תורה שבעל פה שבא לתקן הרב כעס אחר הקלקול, ועל כן נתחדש על ידי יתרו גם כן פרשת מינוי הדיינים ונקרא על שם זה יתרו שייתר פרשת ואתה תחזה שמתורה שבעל פה בא חילוק המדרגות כאמור, וכן נקרא כל פרשה של מתן תורה יתרו שממנו יצא רבי עקיבא שהיה שורש תורה שבעל פה כמו שאמר האריז"ל ע"כ.

יתרו ועמלק בעצה אחת

א] ולפי רוח דברנו בפנים המאמר נראה לומר בזה דבר חדש בסמיכות פרשת ביאת יתרו למלחמת עמלק, ונקדים מה שמבואר במדרש מדרש רבה שמות (פרשה כז פסקה ו) 'וישמע יתרו הדא הוא דכתיב (משלי יט) 'לץ תכה ופתי יערים' וכן הוא אומר (שם כא) 'בענוש לץ יחכם פתי', עמלק ויתרו היו בעצה עם פרעה, כשראה יתרו שאבד הקב"ה את עמלק מן העוה"ז ומן העוה"ב תוהא ועשה תשובה, שכן כתיב למעלה 'כי מחה אמחה את זכר עמלק' ואחר כך 'וישמע יתרו' אמר אין לי לילך אלא אצל אלוה של ישראל', ומבואר בדברי רבותינו שיתרו היה בעצה אחת עם עמלק אלא שעשה תשובה ונתן עלה וצריך לבאר שורש הדברים בזה.

יתרו ועמלק משורש ק' של קין

ב] אלא שרבינו האריז"ל מגלה לן ששורש יתרו נעוץ באות ק' שב'קין', ומהאות ק' תחילת התפשטות הרע שבעולם, ומשם יניקת עמלק, ועל כן נקרא יתרו מבני ה'ק'יני לפי שגם הוא יונק מאותו ק', אלא שדייקא בנקודת החושך של הק' משם מתפשט אור תורה שבעל פה שברבי עקיבא שהיה בן גרים, ועל כן דייקא יעל אשת הק'יני הרגה את סיסרא שמשם נולד רבי עקיבא שלמד תורה בבני ברק, ונראה לבאר שיתרו אכן היה שורש תורה שבעל פה שט' מון בסוד הגירות, וזכה לברר את האות ק' של קין ונפרד מעמלק ונשתלם בכח תורתו שבעל פה, ונראה להמתיק הדברים במאמר חכמינו מה 'שמיעה' שמע ובא, שבזה טמון סוד תורה שבעל פה שנעוץ בכח השמיעה כמבואר בפנים המאמר, וכן מבואר באריכות במדרש (יתרו פרשה כז) שי- תרו זכה למעלתו בכח ה'שמיעה'.

לקראת שבת לכו ונלכה

נושא הגליון בשבוע הבעל"ט

האם יש חיוב או ענין להימנע בחול המועד,
מעשיית מלאכות שאין בהם טורח כגון הדלקת חשמל